

Н.В. Кузьминчук
к.е.н., докторант
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

Удосконалено систему показників оцінки результативності бюджетних програм на основі встановлення параметрів їх формування, що дозволило комплексно проаналізувати взаємозв'язок витрат, ефективності та якості використання бюджетних коштів.

Ключові слова: *бюджетна програма, інтегральний показник результативності бюджетної програми, показники затрат, продукту, ефективності та якості бюджетних програм.*

Усовершенствована система показателей оценки результативности бюджетных программ на основе установления параметров их формирования, что позволило комплексно проанализировать взаимосвязь затрат, эффективности и качества использования бюджетных средств.

Ключевые слова: *бюджетная программа, интегральный показатель результативности бюджетной программы, показатели затрат, продукта, эффективности и качества бюджетных программ.*

Improved the system of indicators of effectiveness performance budget programs estimation on the basis of parameters of their formation, thereby comprehensively analyze the relationship cost, efficiency and quality of public funds.

Key words: *Budget Program, an integral indicator of effectiveness of budgetary programs, costs and product, quality and efficiency of budget programs performance.*

Постановка проблеми. Сучасний соціально-економічний розвиток держави забезпечується ефективною системою фінансово-бюджетного регулювання в процесі використання обмежених фінансових ресурсів. Тому виникає потреба в моніторингу та оцінці результативності використання бюджетних коштів, що передбачено Бюджетним кодексом [1] та відобразили у своїх роботах українські та зарубіжні дослідники: Р. Зоді [2], О. П. Кириленко [3], С. О. Левицька [4], Ц. Г. Огонь [5], І. Ф. Щербина [6] та ін. Дослідження наукової літератури у даному напрямку дозволило виділити основні характеристики результативних показників та способи їх ідентифікації. Проте проведений аналіз джерел потребує обґрунтування усього комплексу параметрів, які можуть бути покладені в основу формування системи показників результативності бюджетних програм та оцінки взаємозв'язку між ефективністю, витратами та якістю їх реалізації.

Метою роботи є комплексна оцінка інтегрального показника результативності виконання бюджетних програм за напрямками «Охорона здоров'я», «Освіта», «Соціальний захист та соціальне забезпечення», «Фізкультура та спорт» (на прикладі Харківського регіону). Теоретичну та методологічну основу досліджень склали наукові праці та методичні розробки вітчизняних та зарубіжних фахівців, що аналізують оцінку ефективності бюджетних програм в рамках програмно-цільового методу. Крім того, у процесі дослідження було використано методи системного аналізу економічних явищ, економіко-математичний метод таксономічного аналізу, графічний метод.

Основні результати дослідження. На цей час в Україні, як і в більшості розвинених країн світу, найбільш ефективним інструментом регулювання процесу використання видатків держави вважають програмно-цільовий метод, на базі якого здійснюється оцінка результатів та контроль за використанням бюджетних коштів. «Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі зазвичай розуміється як система управління бюджетними коштами в середньостроковій перспективі для розробки й виконання бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат. Його застосування дає змогу оптимально розподілити й зосередити бюджетні кошти на пріоритетних напрямках реалізації бюджетної політики, а також сприяє результативності виконання бюджетних програм у процесі використання державних коштів» [5].

Концепція застосування програмно-цільового методу виділяє наступні групи результативних показників, що забезпечують повноту розуміння системи результативності бюджетних програм в Україні [1]:

- показники затрат – визначають обсяги та структуру ресурсів, що забезпечують виконання бюджетної програми;
- показники продукту – використовуються для оцінки досягнення поставлених цілей. Показником продукту є, зокрема, кількість користувачів товарами (роботами, послугами), виробленими у процесі виконання бюджетної програми;
- показники ефективності – визначаються як відношення кількості вироблених товарів (виконання робіт, надання послуг) до їхньої вартості у грошовому або людському вимірі (витрати ресурсів на одиницю показника продукту);

- показники якості є сукупністю властивостей, які характеризують досягнуті результати якості створеного продукту, що задовольняють споживача відповідно до їх призначення та відображають послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (виробленні товарів, виконанні робіт) споживачам за рахунок коштів бюджетної програми.

Оцінка ефективного виконання програми потребує обґрунтування відповідної системи результативних показників, які нададуть можливість:

- відобразити співвідношення витрат та досягнутих результатів;
- порівняти у динаміці результати виконання бюджетних програм;
- охарактеризувати необхідність реалізації окремих напрямків бюджетної програми та її відповідність стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Для реалізації цього завдання на основі представлених характеристик показників результативності бюджетних програм, автором встановлено відповідні параметри їх формування (рис. 1). Використання встановлених параметрів результативності бюджетних програм з метою формування відповідної системи показників дозволяє задовольнити вимогам компактності, комплексності, поєднанні повноти охоплення інформації та простоти обчислення показників [7].

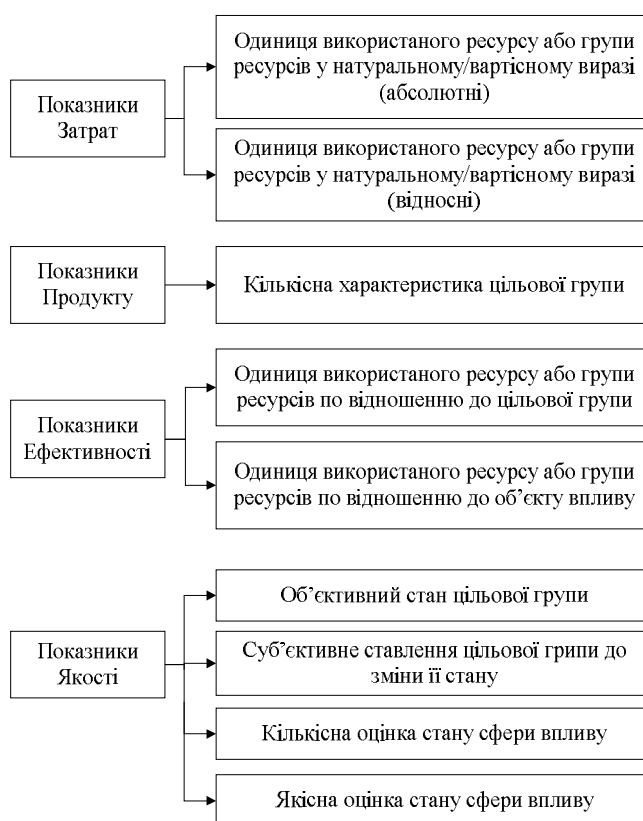

Рис. 1. Система параметрів оцінки показників в результативності бюджетних витрат (власна розробка автора)

Побудова інтегрального показника дозволить задовольнити вимогам оперативності та простоти оцінки результативності бюджетних програм. Загальна схема інтегральної оцінки результативності бюджетних програм представлена на рис. 2, відповідно до якої даний процес включає декілька етапів.

I. Формування системи показників, що характеризують результативність бюджетних програм здійснювалося на основі систематизації існуючих підходів [3-6], що дало змогу запропонувати відповідну систему показників, в основі формування якої встановлені параметри оцінки результативності реалізації бюджетних програм (рис. 3-6). При цьому доцільним з точки зору взаємозв'язку бюджетного регулювання та розвитку показників життєзабезпечення населення регіону, являється оцінювання бюджетних програм за напрямками: «Охорона здоров'я», «Освіта», «Соціальний захист та соціальне забезпечення», «Фізкультура та спорт».

II. Вибір та обґрунтування методу оцінки таксономічного показника за критеріями встановлених еталонів передбачає проходження декількох етапів [8]: стандартизація показників; визначення групового коефіцієнта (GI_k) та коефіцієнта кожного показника у групі (IN_{ij}); визначення значущості показників з урахуванням групового

коефіцієнта (AI_{ij}); визначення рангу (RI_i) для кожного показника у групі, що дає змогу в узагальненому вигляді оцінити результативність бюджетних програм за встановленими чотирма групами (напрямками).

III. Оцінка результативності за узагальнюючими показниками бюджетних програм надана у табл. 1.

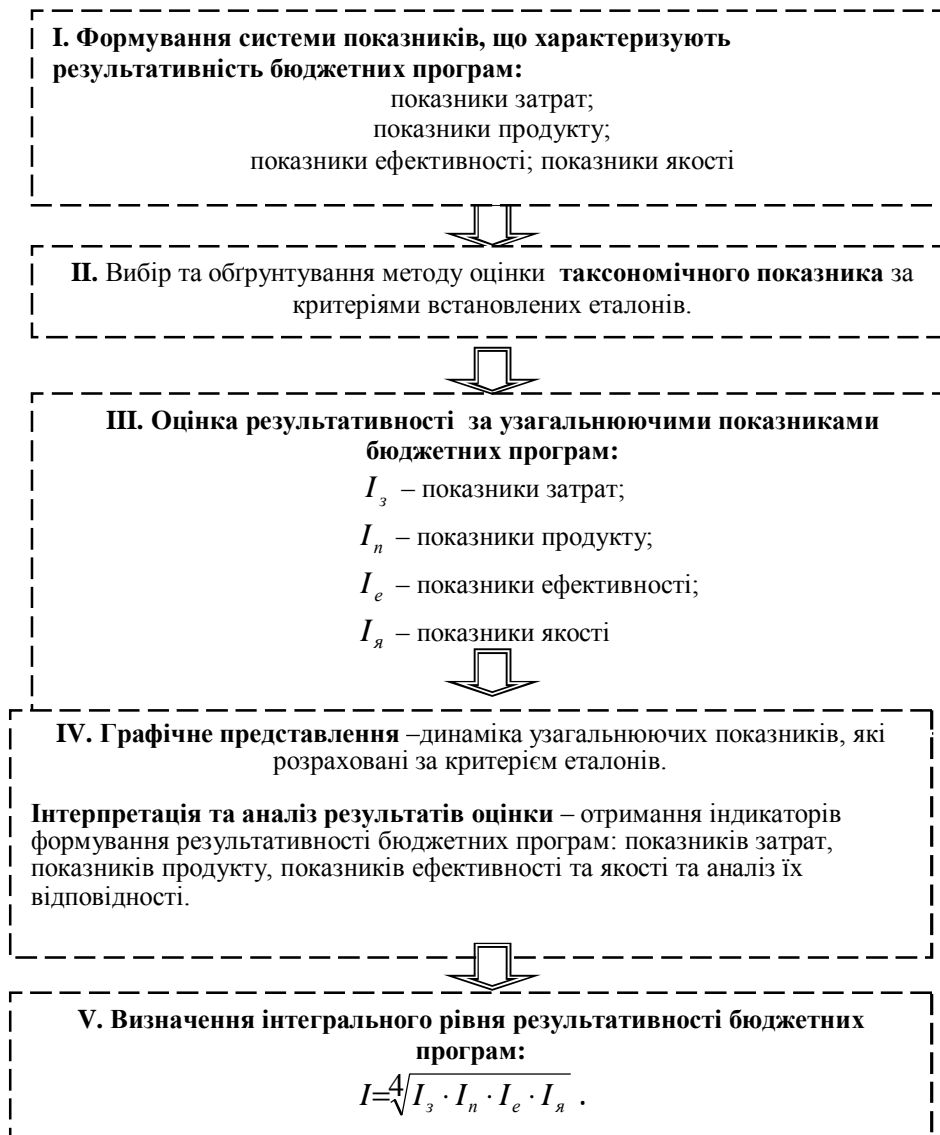

Рис. 2. Схема інтегральної оцінки результативності бюджетних програм

Таблиця 1

Узагальнюючі показники бюджетних програм

Роки	Показники затрат (I_z)	Показники продукту (I_n)	Показники ефективності (I_e)	Показники якості (I_y)
2006	0,56	0,41	0,19	0,34
2007	0,46	0,73	0,55	0,48
2008	0,6	0,91	0,51	0,53
2009	0,35	0,75	0,57	0,43
2010	0,4	0,48	0,73	0,54

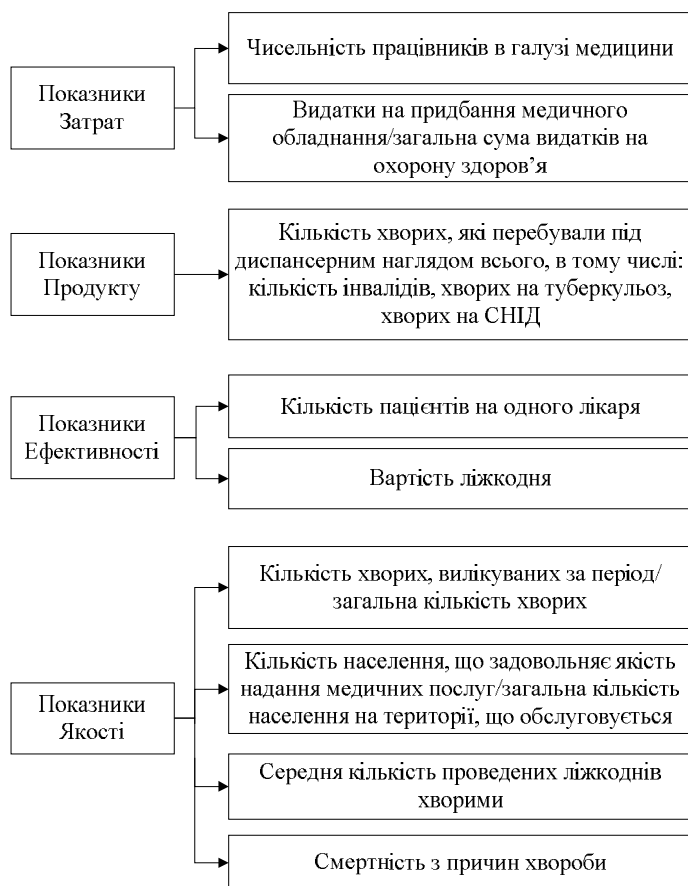

Рис. 3. Система показників оцінки результативності охорони здоров'я

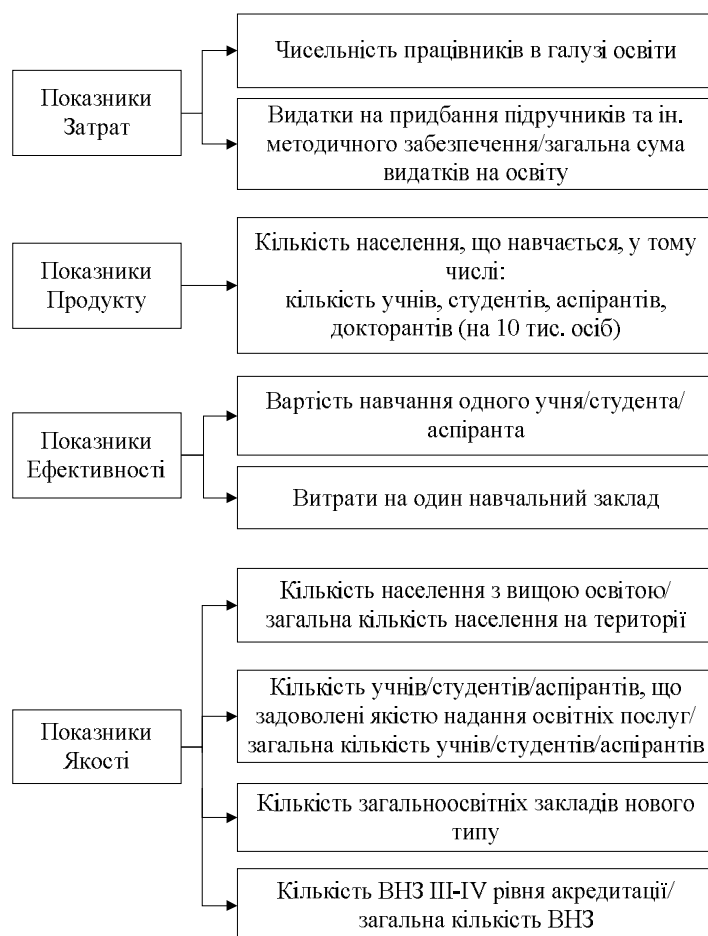

Рис. 4. Система показників оцінки результативності освіти

Рис. 5. Система показників оцінки результативності соціального захисту та соціального забезпечення

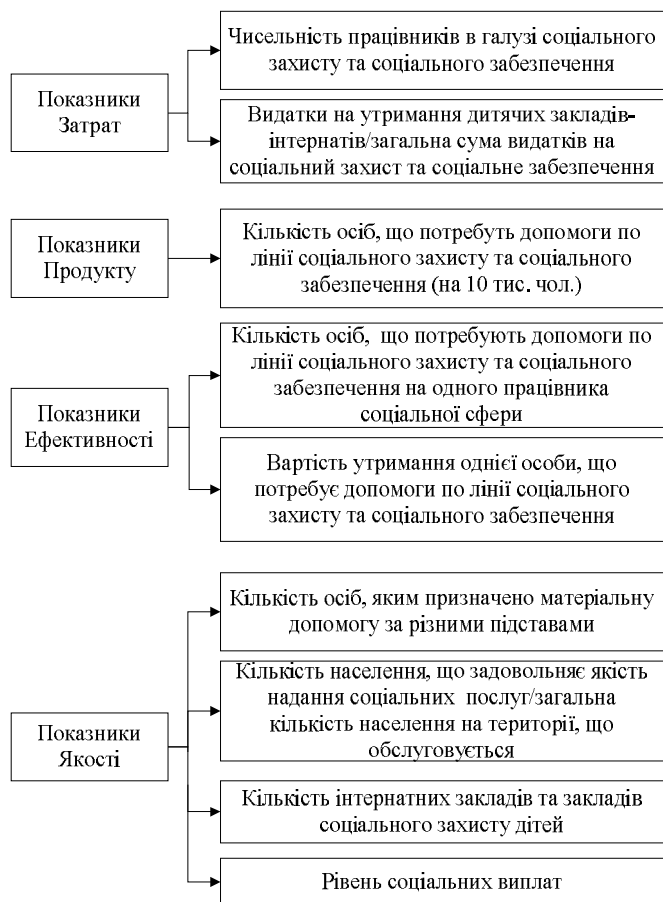

Рис. 6. Система показників оцінки результативності фізкультури та спорту

IV. Графічне представлення – динаміка узагальнюючих показників, які розраховані за критерієм еталонів подано на рис. 7. Графічний спосіб аналізу [4] дає змогу узагальнити отримані результати, виявити взаємопов'язані тенденції та обґрунтувати альтернативні варіанти поліпшення результативних показників.

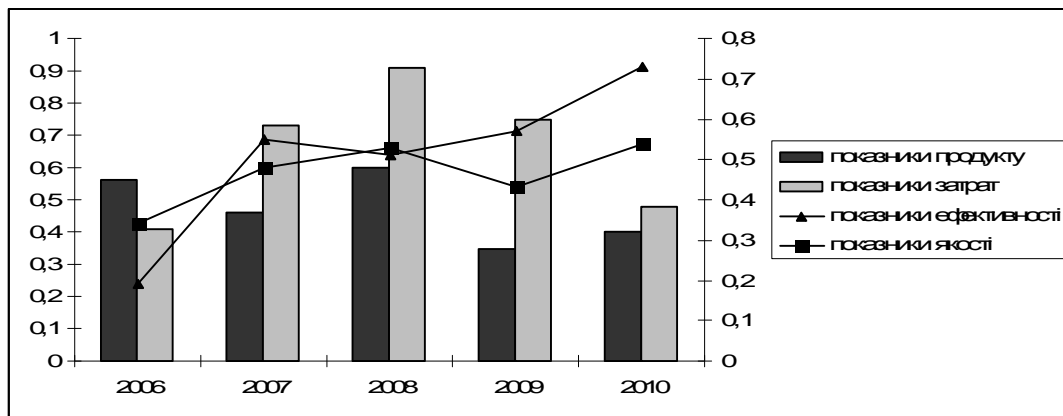

Рис. 7. Узагальнюючі (інтегральні) показники результативності бюджетних програм

Виходячи з рис. 7, у динаміці показників результативності бюджетних програм спостерігається певна узгодженість тенденцій показників якості та ефективності: період 2006-2007 рр., 2010 р. відзначається одночасним збільшенням рівнів обох показників, проте 2009 р. характеризується зростанням показників ефективності при одночасному падінні показників якості, що обумовлене двома основними причинами: по-перше, у сфері охорони здоров'я – скороченням питомої ваги вилікуваних хворих; по-друге, різким скороченням темпів матеріальної допомоги особам, що її потребують (малозабезпечені сім'ї, одинокі матері, інваліди та ін.). Дані тенденції мають місце, не дивлячись на те, що такі показники ефективності, як кількість хворих на одного лікаря та кількість осіб на одного соціального працівника збільшувалося.

Щодо співвідношення «витрати – ефективність – якість» можна стверджувати про наступні залежності: з 2006 р. по 2007 р. спостерігається одночасне збільшення цих трьох компонентів результативності бюджетних програм, 2008 р. характеризується значним ростом затрат при та незначним поліпшенням їх якості, однак ефективність скорочується, що обумовлене такими основними причинами: скороченням витрат на один навчальний заклад в сфері освіти, вартістю ліжкодня в медичній сфері та скороченням витрат на проведення тренувальних заходів у галузі фізкультури та спорту. У 2010 р. спостерігається позитивна динаміка і якості і ефективності, при одночасному скороченні відповідних витрат, що свідчить в цілому про позитивні зміни результативності бюджетних програм, проте залишається комплекс проблем в кожній з досліджуваних сфер впливу бюджетного регулювання.

V. Визначення інтегрального рівня результативності бюджетних програм надано на рис. 8.

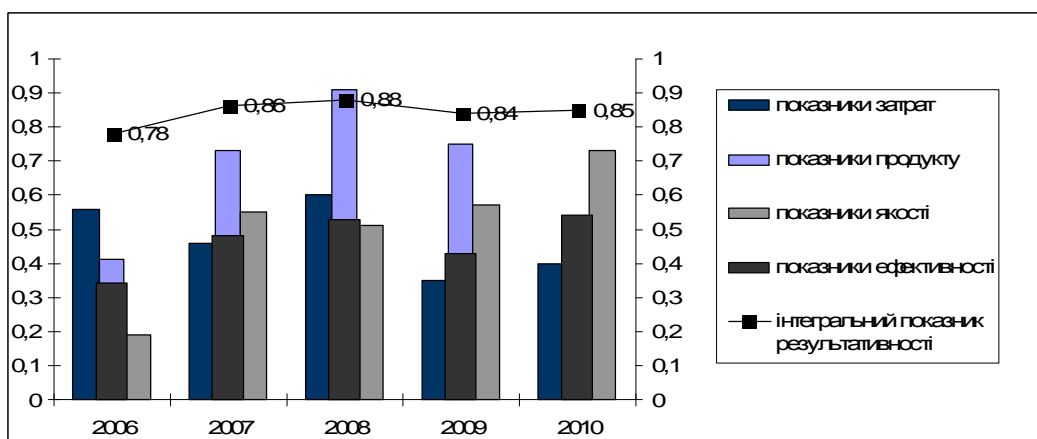

Рис. 8. Динаміка інтегрального показника результативності бюджетних програм

Так, виходячи з рис. 8, у період 2006-2008 рр. спостерігається позитивна динаміка інтегрального показника результативності бюджетних програм за рахунок зростання показників продукту, затрат та якості. 2009 р. характеризується деяким падінням інтегрального значення результативності (з 0,88 до 0,84), що обумовлено скороченням абсолютно усіх його складових, крім ефективності (спостерігається невелике

зростання). У 2009-2010 рр. намічається тенденція підвищення результативності бюджетних програм, оскільки скорочення витрат супроводжується і підвищенням ефективності і підвищенням якості.

Таким чином, ідентифікація «вузьких місць» у процесі реалізації бюджетних програм служить інформаційною базою для розробки управлінських заходів у напрямку підвищення ефективності управління бюджетними коштами. Тому перспективи подальших досліджень спрямовані на формування пріоритетних напрямів бюджетного фінансування, моделювання оптимального розподілу коштів на соціально-економічний розвиток регіону.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-17- VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Зоді Річард Е. Семінар 1. Програмно-цільовий бюджет. ПЕФР [Текст]: Проект підтримки реформ місцевого бюджету. Агенція США з міжнародного розвитку (м. Хмельницький). – 2003.
3. Місцеві фінанси: Підручник [Текст] / За ред. О. П. Кириленко. — К.: Знання, 2006. — 677 с.
4. Левицька С. О. Інформаційне забезпечення ефективного використання бюджетних коштів [Текст] / С. О. Левицька // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 7-22.
5. Огонь Ц. Г. Програмно-цільовий метод та ефективність бюджетних програм [Текст] / Ц. Г. Огонь // Фінанси України. – 2009. – №7. – С. 20-29.
6. Планування місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу [Текст]: Навчальний посібник / [Під заг. ред. І. Ф. Щербини]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2011. – 108 с.
7. Мигович Т. Оцінка ефективності виконання бюджетних програм [Текст] / Т. Мигович // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – Частина 1. – С. 282-284.
8. Доронин Б. А. Алгоритм расчета интегрального показателя инвестиционной привлекательности предприятий [Електронний ресурс] / Б. А. Доронин, С. Г. Шматко // Вестник Северо-Кавказского технического университета. – 2009. – №4(21). – Режим доступу: www.ncstu.ru. ISSN 1997-9541

УДК 342.9

А.В. Маляренко

суддя Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ

ПРО ЕТИКУ СУДДІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ ПОРУШЕННЯ

У статті розглянуто поняття етики взагалі та етики суддів зокрема, а також проблематику притягнення суддів до відповідальності за порушення етичних норм поведінки.

Ключові слова: етика, етика суддів, дисциплінарна відповідальність суддів.

В статье рассмотрено понятие этики в целом и этики судей в частности, а также проблематика привлечения судей к ответственности за нарушение этических норм поведения.

Ключевые слова: этика, этика судей, дисциплинарная ответственность судей.

The article is dedicated to the general concept of ethics with an emphasis on ethics of judges and some aspects of bringing judges to responsibility for violation of ethical norms of behavior.

Key words: ethics, ethics of judges, disciplinary responsibility of judges.

Постановка проблеми. Згідно з Основними принципами щодо незалежності правосуддя, схваленими резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, принцип незалежності судочинства наділяє суди правом і обов'язком забезпечувати справедливість судового розгляду та повагу до прав сторін. У пункті 10 цього документа передбачено, що судді для забезпечення незалежності суду повинні мати високі моральні якості та здібності [1, 10-12]. Аналогічні положення закріплені і в ряді інших міжнародних документів. Тобто перш ніж говорити про відповідальність суддів за неетичну поведінку, необхідно підкреслити, що судочинство має бути високоморальним, оскільки якщо воно ігнорує поняття моральності, то не є судочинством у повному сучасному розумінні цього поняття.

Аналіз досліджень і публікацій. Законодавство правової, демократичної держави про суд і судочинство повинно бути наповнене моральним змістом, стояти на захисті моральних цінностей, які існують у суспільстві. Суть професії судді полягає в тому, що він повинен мати моральне право вирішувати долю